

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjacka Banja, Serbia, March, 2018

UDK 37

**INTERNATIONAL
JOURNAL**

ISSN 2545 - 4439
ISSN 1857 - 923X

Institute of Knowledge Management

KNOWLEDGE

Scientific papers

HUMANITIES

Vol. 22.6

KIJ Vol. 22 No. 6 pp. 1455 - 1894 Skopje 2018

Global Impact & Quality Factor 1.322 (2016) <http://globalimpactfactor.com/knowledge-international-journal/>

KNOWLEDGE - INTERNATIONAL JOURNAL
SCIENTIFIC PAPERS
VOL 22.6

Promoted in Vrnjaska Banja, Serbia

16-18.03.2018

KNOWLEDGE – International Journal
Vol. 22.6
Vrnjaska Banja, Serbia, March, 2018

INSTITUTE OF KNOWLEDGE MANAGEMENT

SKOPJE, MACEDONIA

KNOWLEDGE

International Journal Scientific papers Vol. 22.6

EDITORIAL BOARD

Vlado Karbovski PhD, Robert Dimitrovski PhD, Stanka Zarić PhD, Maria Kavdanaka PhD, Vasilina Tereziev PhD, Mijana Borota – Popovska PhD, Cesar Birrea PhD, Ljubomir Kabanovski PhD, Aleksandar Nikolovski PhD, Ivo Zupancotic, PhD, Savo Anđrićević PhD, Svetlana Trajković PhD, Zlatica Radovančević PhD, Lada Spasovici PhD, Marnad Mujevic PhD, Milenko Džalilović PhD, Margarita Koleva PhD, Nonka Mateva PhD, Rosita Chohanova PhD, Predrag Trajković PhD, Deniljana Tomovska PhD, Nedžad Koračić PhD, Nahojaha Pavlović PhD, Nikolina Oguzenka PhD, Ljiljana Baskičević PhD, Trajce Dojčinovski PhD, Jana Mandžurova PhD, Zoran Srundić PhD, Nikolai Sashkov Carikov PhD, Marija Kostic PhD

Print: GRAPOPROIM – Bitola

Editor: ICM – Skopje

For editor
Robert Dimitrovski, PhD

KNOWLEDGE

International Journal Scientific Papers Vol. 22.6

ISSN 1857-923X for e - version

ISSN 2545-4439 for printed version

SCIENTIFIC COMMITTEE

President: Academic, Prof. Vlado Kambovski PhD

Vice president: Prof. Robert Dimitrovski PhD, Institute of Knowledge Management, Skopje (Macedonia)

Members:

- Prof. Aleksandar Nikolovski PhD, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Aleksandar Korablev PhD, Dean, Faculty for economy and management, Saint Petersburg State Forest Technical University, Saint Petersburg (Russian Federation)
- Prof. Azra Adjajlic – Dedovic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Antoanela Hristova PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Anita Trajkovska PhD, Rochester University (USA)
- Prof. Anka Trajkovska-Petkoska PhD, UKLO, Faculty of technology and technical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Alisabri Sabani PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Ahmad Zakeri PhD, University of Wolver Hampton, (United Kingdom)
- Prof. Ana Dzumalieva PhD, South-West University "Neofit Rilski", Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Branko Sotirov PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Branko Boshkovic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Branimir Kampl PhD, Institute SANO, Zagreb (Croatia)
- Prof. Baki Koleci PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Branislav Simonovic PhD, Faculty of Law, Kragujevac (Serbia)
- Prof. Bistra Angelovska, Faculty of Medicine, University "Goce Delcev", Shtip (Macedonia)
- Prof. Cezar Birzea, PhD, National School for Political and Administrative Studies, Bucharest (Romania)
- Prof. Cvetko Andreevski, Dean, Faculty of Tourism, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Drago Cvijanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjaska Banja (Serbia)
- Prof. Dusan Ristic, PhD Emeritus, College of professional studies in Management and Business Communication, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dimitar Radev, PhD, Rector, University of Telecommunications and Post, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Daniela Todorova PhD, Rector of "Todor Kableshkov" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Dragan Kokovic PhD, University of Novi Sad, Novi Sad (Serbia)
- Prof. Dragan Marinkovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Daniela Ivanova Popova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Dzulijana Tomovska, PhD, Dean, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola(Macedonia)
- Prof. Evgenia Penkova-Pantaleeva PhD, UNWE -Sofia (Bulgaria)
- Prof. Erzika Antic PhD, High medicine school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
- Prof. Georgi Georgiev PhD, National Military University "Vasil Levski", Veliko Tmovo (Bulgaria)

- Prof. Helmut Shramke PhD, former Head of the University of Vienna Reform Group (Austria)
- Prof. Hristina Georgieva Yancheva, PhD, Rector, Agricultural University, Plovdiv (Bulgaria)

- Prof. Hristo Beloev PhD, Bulgarian Academy of Science, Rector of the University of Rousse (Bulgaria)
- Prof. Izet Zeqiri, PhD, Academic, SEEU, Tetovo (Macedonia)
- Prof. Ivan Marchevski, PhD, Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Igor Stubelj, PhD, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Ivan Petkov PhD, Rector, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Isa Spahiu PhD, AAB University, Prishtina (Kosovo)
- Prof. Ivana Jelik PhD, University of Podgorica, Faculty of Law, Podgorica (Montenegro)
- Prof. Islam Hasani PhD, Kingston University (Bahrein)
- Prof. Jova Areljevic PhD, Faculty of Economy, University of Banja Luka, (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Jove Kekenovski PhD, Faculty of Tourism, UKLO , Bitola (Macedonia)
- Prof. Jonko Kunchev PhD, University „Cernorizec Hrabar“ - Varna (Bulgaria)
- Prof. Jelena Stojanovic PhD, High medicine school for professional studies “Hipokrat”, Bujanovac (Serbia)
- Prof Karl Schopf, PhD, Akademie für wissenschaftliche forschung und studium, Wien (Austria)
- Prof. Katerina Belichovska, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Krasimir Petkov, PhD, National Sports Academy “Vassil Levski”, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Kamal Al-Nakib PhD, College of Business Administration Department, Kingdom University (Bahrain)
- Prof. Lidija Tozi PhD, Faculty of Pharmacy, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Laste Spasovski PhD, Vocational and educational centre, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lujza Grueva, PhD, Faculty of Medical Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Lisen Bashkurti PhD, Global Vice President of Sun Moon University (Albania)
- Prof. Lence Mircevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Ljubomir Kekenovski PhD, Faculty of Economic, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Ljupce Kocovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Marusya Lyubcheva PhD, University “Prof. Asen Zlatarov”, Member of the European Parliament, Burgas (Bulgaria)
- Prof. Maria Kavdanska PhD, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Maja Lubenova Cholakova PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Mirjana Borota-Popovska, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mihail Garevski, PhD, Institute of Earthquake Engineering and Engineering Seismology, Skopje (Macedonia)
- Prof. Misho Hristovski PhD, Faculty of Veterinary Medicine, Ss. Cyril and Methodius University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Mirko Kotovchevski, PhD, Faculty of Philosophy, UKIM, Skopje (Macedonia)

- Prof. Milan Radosavljevic PhD, Dean, Faculty of strategic and operational management, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Marija Topuzovska-Latkovikj, PhD, Centre for Management and Human Resource Development, Institute for Sociological, Political and Juridical Research, Skopje (Macedonia)
- Prof. Marija Knezevic PhD, Academic, Banja Luka, (Bosnia and Herzegovina)
- Prof. Margarita Koleva, PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Margarita Bogdanova PhD, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Prof. Mahmut Chelik PhD, Faculty of Philology, University "Goce Delchev", Shtip (Macedonia)
- Prof. Marija Mandaric PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjacka Banja (Serbia)
- Prof. Mustafa Kacar PhD, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Marina Simin PhD, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Miladin Kalinic, College of professional studies in Management and Business Communication, Sremski Karlovci (Serbia)
- Prof. Mitre Stojanovski PhD, Faculty of Biotechnical sciences, Bitola (Macedonia)
- Prof. Miodrag Smelcerovic PhD, High Technological and Artistic Vocational School, Leskovac (Serbia)
- Prof. Nenad Taneski PhD, Military Academy "Mihailo Apostolski", Skopje (Macedonia)
- Prof. Nevenka Tatkovic PhD, Juraj Dobrila University of Pula, Pula (Croatia)
- Prof. Natalija Kirejenko PhD, Faculty For economic and Business, Institute of Entrepreneurial Activity, Minsk (Belarus)
- Prof. Nikolay Georgiev PhD, "Todor Kableskov" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Nikolina Ognenska PhD, Faculty of Music, SEU - Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Nedzat Korajlic PhD, Faculty of criminology and security, Sarajevo (Bosnia & Herzegovina)
- Prof. Nishad M. Navaz PhD, Kingdom University (India)
- Prof. Oliver Iiev PhD, Faculty of Communication and IT, FON University, Skopje (Macedonia)
- Prof. Oliver Dimitrijevic PhD, High medicine school for professional studies "Hipokrat", Bujanovac (Serbia)
- Prof. Paul Sergius Koku, PhD, Florida State University, Florida (USA)
- Prof. Primoz Dolenc, PhD, Faculty of Management, Primorska University, Koper (Slovenia)
- Prof. Predrag Trajkovic PhD, JMPNT, Vranje (Serbia)
- Prof. Petar Kolev PhD, "Todor Kableskov" University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Pere Tumbas PhD, Faculty of Economics, University of Novi Sad, Subotica (Serbia)
- Prof. Rade Ratkovic PhD, Faculty of Business and Tourism, Budva (Montenegro)
- Prof. Rositsa Chobanova PhD, University of Telecommunications and Posts, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Valcovski PhD, Immunolab Sofia (Bulgaria)
- Prof. Rumen Stefanov PhD, Dean, Faculty of public health, Medical University of Plovdiv (Bulgaria)
- Prof. Sinisa Zaric, PhD, Faculty of Economics, University of Belgrade, Belgrade (Serbia)
- Prof. Sasho Korunoski, Rector, UKLO, Bitola (Macedonia)
- Prof. Sashko Plachkov PhD, Faculty of Pedagogy, University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Sofronija Miladinovski, PhD, University Hadzi Zeka, Peja (Kosovo)
- Prof. Sreten Miladinovski, PhD, Dean, Faculty of Law, MIT University (Skopje)

- Prof. Snezhana Lazarevic, PhD, College of Sports and Health, Belgrade (Serbia)
- Prof. Stojan Ivanov Ivanov PhD, Faculty of Public Health and Sport, SWU Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Svetlana Trajkovic PhD, High School of applied professional studies, Vranje (Serbia)
- Prof. Snezana Stoilova, PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Stojna Ristevska PhD, High Medicine School, Bitola, (Macedonia)
- Prof. Suzana Pavlovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)
- Prof. Saad Motahhir PhD, High School of Technology, Fez (Morocco)
- Prof. Sandra Zivanovic, PhD, Faculty of Hotel Management and Tourism, University of Kragujevac, Vrnjaska Banja (Serbia)
- Prof. Trayan Popkochev PhD, Dean, Faculty of Pedagogy, South-West University Neofit Rilski, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Todor Krystevich, Vice Rector, D.A. Tsenov Academy of Economics, Svishtov (Bulgaria)
- Doc. Tatyana Sobolieva PhD, State Higher Education Establishment Vadiym Getman Kiyev National Economic University, Kiyev (Ukraine)
- Prof. Tzako Pantaleev PhD, NBUniversity, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Tosko Krstev PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Tihomir Domazet PhD, President of the Croatian Institute for Finance and Accounting, Zagreb (Croatia)
- Prof. Venelin Terziev PhD, University of Rousse, Rousse (Bulgaria)
- Prof. Violeta Dimova PhD, Faculty of Philology, University “Goce Delchev”, Shtip (Macedonia)
- Prof. Volodymyr Denysyuk, PhD, Dobrov Center for Scientific and Technological Potential and History studies at the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)
- Prof. Valentina Staneva PhD, “Todor Kableshev” University of Transport, Sofia (Bulgaria)
- Prof. Vladimir Lazarov PhD, European Polytechnic University, Pernik (Bulgaria)
- Prof. Vasil Zecev PhD, College of tourism, Blagoevgrad (Bulgaria)
- Prof. Venus Del Rosario PhD, Arab Open University (Philippines)
- Prof. Yuri Doroshenko PhD, Dean, Faculty of Economics and Management, Belgorod (Russian Federation)
- Prof. Zlatko Pejkov, PhD, Faculty of Agricultural Sciences, UKIM, Skopje (Macedonia)
- Prof. Zivota Radosavljevik PhD, Dean, Faculty FORCUP, Union University, Belgrade (Serbia)
- Prof. Zoja Katru PhD, Prorector, Euro College, Istanbul (Turkey)
- Prof. Zorka Jugovic PhD, High health – sanitary school for professional studies, Belgrade (Serbia)

Contents

EARLY FOREIGN LANGUAGE LEARNING – METHODOLOGY ASPECTS	1473
Veselin Chantov	1473
EFFECTIVENESS OF THE PERFORMANCE OF NATIVE LANGUAGE TEACHER'S SPEECH BEHAVIOR AS AN EXPERT EVALUATOR OF STUDENTS' WRITTEN TEXTS.....	1479
Snezhanka Dobrova	1479
LITERARY TEXT AND ITS IMPLICATIONS IN TEACHING LANGUAGES	1485
Violeta Dimova	1485
Snezana Kirova	1485
Dragana Kuzmanovska	1485
STRUCTURAL-SEMANTIC NOUN MODELING IN THE GERMAN AND ALBANIAN LANGUAGE	1489
Alida Emini	1489
Arben Djemali	1489
GRAMMATICAL EVIDENTIALITY IN MACEDONIAN AND BULGARIAN LANGUAGE LEARNING AS A SECOND/FOREIGN LANGUAGE.....	1497
Igor Stanojovski	1497
CHARACTERISTICS OF MIHAIL RENDZOV'S POETRY	1503
Violeta Martinovska	1503
THE ROLE OF INPUT IN THE TEACHING OF GRAMMAR IN SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....	1507
Violeta Nikolovska	1507
KRASHEN'S THEORY OF SECOND LANGUAGE ACQUISITION.....	1511
Vesna Koceva	1511
ANDRIC'S AND SELIMOVIC'S COMPREHENSION OF ARTS.....	1519
Kemal Džemić	1519
Ahmet Bihorac	1519
Alisa Džemić.....	1519
CONTRASTIVE ANALYSIS OF FAIRY-TALE ELEMENTS IN THE WORKS OF HRISTO PETRESKI AND MARKO CEPENKOV	1525
Jovanka Denkova	1525
Natasa Dimitrova	1525
MODALITY MARKERS IN THE SPEECH ACTS OF ASSURANCE IN ENGLISH AND BULGARIAN SPOKEN DISCOURSE.....	1533
Kemal Džemić	1533
Alisa Džemić.....	1539

**CONTRASTIVE ANALYSIS OF FAIRY-TALE ELEMENTS IN THE WORKS OF
HRISTO PETRESKI AND MARKO CEPENKOV**

Prof. Jovanka Denkova Ph.D

Faculty of Philology, Goce Delchev University – Shtip, Republic of Macedonia

jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Natasa Dimitrova

dimitrova1993@hotmail.com

Abstract: The purpose of this paper is to describe, analyze and concretize the notion of a tale, as well as to separate the fantasy into certain literary works. We will carry out the analysis with the help of certain knowledge obtained and practiced in the scientific and research work of the past years, whereby the stories will be processed by our domestic authors, in particular, the analysis will concentrate on the tales from the domestic author Hristo Petreski and the selection of certain fantastic stories (tales) from the collected materials of the greatest Macedonian folklorist - Marko Cepenkov. Fairy tales are stories about incredible and magical happenings in which reality intertwines with the fantastic worlds. Everything is possible in fairy tales. Accordingly, fairy tales are similar to dreams. Cepenkov's works are something that he enriches the texture of folk literature, without losing the sense of existence in the world of the tale. He enjoys creating a character, with a measured rhythm, to affect the way he talks to him, to go back again and again until he receives that moment that breaks the situation with thought. Cepenkov reveals himself to the point where the story gives more opportunity to connect with everyday life and where through juicy humor one can follow and appreciate the actions of the characters.

In Petreski's tales, the complete description of the forests, storks along the road, landscapes, streets, parks ... everything happens in motion, and it is precisely the movement ahead. The whole action takes place while the family drives with his car in an unknown direction, or perhaps the final destination according to the oldest member would be the village of Bajkovo. The stories mostly have a happy ending, but here the end is missing and the author does not leave us thinking about our own thoughts motivated by the previously read text. There is no analysis of the names of the characters, as the inferior characters appear the stork, the dog ...

In the end, the impression that the fantasy in the work of Marko Cepenkov has found its way to transpose the folk into an artistic tale that attracts the attention of the modern child, awakens the fantasy, the realization of the desire to have a golden apple to find buried wealth, the desire to talk with dangerous animals and fish, to remove the danger from them, the desire to travel as an expression of childhood fantasy and finding beauty in the petty things. In this way, the tales of Cepenkov and Petreski convey the eternal message that the beauty of life is in small things.

The aim is to show that the contemporary Macedonian storytellers (especially those who write about the children) have established and maintain the connection with our folklore, reflecting our centuries-old identity.

Keywords: tale, wonderful, prose, folk story.

**КОНТРАСТИВНА АНАЛИЗА НА СКАЗНОВИДНИТЕ ЕЛЕМЕНТИ ВО ТВОРЕШТВОТО НА
ХРИСТО ПЕТРЕСКИ И МАРКО ЦЕПЕНКОВ**

Проф. д-р Јованка Денкова

Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип, Република Македонија

jovanka.denkova@ugd.edu.mk

Наташа Димитрова

dimitrova1993@hotmail.com

Резиме: Целта на овој труд е да се опише, анализира и конкретизира најпрвин поимот сказна, како и да се издвои сказновидното во определени книжевни дела. Анализата ќе ја реализираме со помош на одредени сознанија добиени и практикувани во научно-истражувачката работа од изминатите години, при што ќе бидат обработени и сказни од наши домашни автори, конкретно, анализата ќе се концентрира на сказните од домашниот автор Христо Петрески и избор на одредени фантастични приказни (сказни) од собраните материјали на најголемиот македонски фолклорист – Марко Цепенков. Бајките се приказни за неверојатните и волшебни случувања во кои стварноста се преплетува со фантастичните светови. Во бајките сè е можно. Според тоа, бајките се слични на соништата. Делата на Цепенков, се она нешто со што тој своевидно ја обогатува фактурата на народната книжевност, без да ја губи смислата на постоењето во светот на сказната. Тој ужива да го создава ликот, со еден одмерен ритам, да го погодува начинот на зборување што му одговара, да се навраќа повторно и повторно сè додека не го добие тој момент што со мисла ќе ја разбие ситуацијата. Цепенков се разоткрива најмногу онаму каде што приказната дава повеќе можност за сврзување со секојдневието и онаму каде што преку сочен хумор може човек да ги следи и да ги цени постапките на ликовите. Во сказните на Петрески целосното опишување на шумите, штрковите по патот, пејсажите, улиците, парковите... сè се случува во движење и тоа токму движење напред. Целото дејство се случува додека фамилија се вози со својот автомобил и тоа во непознат правец, или можеби крајна дестинација според најстариот член би било селото Бајково. Сказните во најголема мера имаат среќен крај, но овде крајот изостанува и авторот нè остава да размислуваме самите со сопствените мисли мотивирани од претходно прочитаниот текст. Не постои анализа на имињата на ликовите, како споредни ликови се појавуваат штркот, кучето... На крај, неодминлив е впечатокот дека сказновидното во творештвото на Марко Цепенков нашло свој начин од народната да се транспонира во уметничката сказна, која го привлекува вниманието на современото дете, му ја буди фантазијата, реализација на желбата да има златно јаболко со кое ќе пронајде закопано богатство, желбата да зборува со опасни животни и риби, да ја отстрани опасноста од нив, желбата за патување како израз на детската фантазија и изнаоѓање убавина во ситните нешта. На овој начин, сказните на Цепенков и Петрески ни ја пренесуваат онаа вечна порака – дека убавината на животот е во малите нешта.

Целта на овој научен труд е да се покаже дека и современите македонски раскажувачи (особено оние кои пишуваат за децата) ја воспоставиле и ја одржуваат врската со нашиот фолклор, како одраз на нашиот многувековен идентитет.

Клучни зборови: сказна, чудесно, проза, народна приказна.

1. Вовед

Бајките се приказни за неверојатните и волшебни случувања во кои стварноста се преплетува со фантастичните светови. Во бајките сè е можно. Според тоа, бајките се слични на соништата. За бајката како книжевен жанр, можеби најпрецизна дефиниција дава една од најдобрите и најпознатите српски, европски и светски пишувачи на бајки, Гроздана Олујиќ, која вели: Сонот и бајката се поубавото лице на стварноста; бајката не го залажува читателот; бајката е нешто што е концизно, а што во својата суштина може да биде роман, трагедија, комедија.¹

Нашето секојдневието постојано е испреплетено со најразлични својствени моменти, кои поединечно ја исполнуваат нашата сижетна целина. Живеејќи и творејќи на тлото на нашата самостојност, ние даваме посебен белег кон нашата книжевна преобразба. За самиот обичен поединец во општеството како и за самата сказна како народна приказна, своевидно во нивните сижетни линии се испреплетуваат реалното и нереалното. Сказновидната тематика не претендира на вистинитост, сказновидната шема и текот на самата сказновидна форма иницираат за што поголема скокотливост на читателот. Водејќи се од фактот дека самите сказни во поголема мера се мета на вниманието на најмалите, тие мора да иницираат на забава, љубопитност, фантазија кај самиот читател.

Делата на Цепенков, се она нешто со што тој своевидно ја обогатува фактурата на народната книжевност, без да ја губи смислата на постоењето во светот на сказната. Тој ужива да го создава ликот, со еден одмерен ритам, да го погодува начинот на зборување што му одговара, да се навраќа повторно и повторно сè додека не го добие тој момент што со мисла ќе ја разбие ситуацијата. Цепенков се разоткрива најмногу онаму каде што приказната дава повеќе можност за сврзување со секојдневието и онаму каде што преку сочен хумор може човек да ги следи и да ги цени постапките на ликовите. Во денешно време ни е доволна само една лека стилизација, за во целост да се предадеме на делото како од книжевен аспект така и од аспект на доживување.

Почнувајќи од првата, па до последната анализирана сказна, ќе осознаеме детали од народните приказни кои што ни придаваат можност да го разграничимо чудното од фантастичното, нешто што е измислено и

¹ Христо Петрески, Антологија на македонски авторски бајки, Феникс, Скопје, стр. 3

што никогаш вистински не се случило. Самата бајка му дава можност на поединецот да ја оствари својата постојана желба за бегство од реалноста, а притоа сепак да остане во нејзини рамки.

2. Сказната како народна приказна

Сказната како народна приказна во нејзините сижетни линии го преплетува моментот на реалното и нереалното, кое истовремено не претендира на вистинитост. Како ефект на дејствување, таа на својот читател му дава можност на моменти да ја оствари својата желба за бегство од реалноста, а притоа сепак да остане тука во рамките на нејзиното дејствување. Истовремено, за една бајка да го зачува вниманието на детето, една приказна мора да ја поттикнува неговата љубопитност, внимание и неговата фантазија.² Сказните во науката за народна литература се сметаат за најстар вид на усна проза. Се распознаваат под терминот фантастични и волшебни приказни. За сложеноста на потеклото на народните сказни придонесува, пред сè, хронологијата на мотивите и сижетите во нив. Комплексноста на потеклото и развојните текови на сказната овозможиле различни научно – истражувачки пристапи и постапки од различни аспекти и од различни научни дисциплини. Во такви настојувања и обиди кон проучувањето на народните сказни, во светски рамки, се постигнати значајни резултати, но сепак може да се заклучи дека и денес сказната е предмет на научни истражувања во домените на митологијата, религијата, филозофијата, психологијата, антропологијата, лингвистиката и пред сè, литературата. Структурата на сказната како и другите видови на народната раскажувачка проза, опфаќа ликови, мотиви, сижети и функција на ликовите, како основни елементи.³

Основни делови на сказната, според В.Ј.Проп се:

- Функциите на ликовите;
- Сврзувачките (поврзувачките) елементи;
- Мотивациите;
- Начините на појавување на ликовите;
- Атрибутивните елементи;

Развојот на фантастиката во сказните претставува мошне значајна појава. Сказната се карактеризира со неизмерно богат свет. Нејзините мотиви и ликови оформуваат необично занимлива чудесна содржина. Сказната ги поставила во најразлични и најнеочекувани меѓусебни односи сите свои ликови и реквизити, но секогаш да интерпретираат борби меѓу доброто и злото – главниот и постојан мотив во овие народни умотворби.⁴ Преобразбата е до тој степен обработена во сказните, што претставува една од најзастапените митолошки теми, што сведочи за блиската поврзаност на сказната со митот.

Темата во сказните најчесто е борба за надвладување на некоја тешка ситуација, сиромаштија или некој природен недостаток, борба за афирмација, а тоа во бајката е богатство, лична среќа... Јунаците во бајката се градени на принципот добро – зло, без никакво психологизирање. Времето пак во сказната е неодредено, што е и основна карактеристика на сказните, односно настаните се редат сукцесивно и нема навраќање во минатото. Во сказните природата живо учествува во текот на дејството, активно влијае на постапките на јунаците и на крајниот исход на настаните. Според А. Прокопиев, наспроти нејзината канонизирана структура, кај сказната е импресивна една друга жанровска особеност – нејзината постојана приемливост за сижетни „освежувања“⁵ проникнувања, содржински значенски размени. Транспозицијата на сказновидните елементи е многу поексплицитна во литературата за деца, во која интерполирањето на народната сказна е подиректно.⁵

Ние знаеме стотици бајки, секоја од нив раскажана во илјадници варијанти, кои опфаќаат цел еден спектрум на регионални екогипови низ Европа. На прв поглед, добиваме впечаток на збунувачка разновидност. Но, вреди да се имаат на ум следните две поенти: прво, како што браќата Грим сфатиле на почетокот на Мархен студиите, темите во бајките се прилично стабилни иако ги има во многу варијанти, и ниту една не е поавтентична од некоја друга. И второ, Владимир Проп истакнал дека основната форма која е заедничка за сите бајки (и нивните неброени варијанти) се обичаите за иницијација. Во суштина, ликовите од бајките мора да поминат низ период на маѓепсаност – преодно повлекување, или симболичка смрт – пред да се воздигнат кон повисока етапа од животот.⁶

3. Сказновидното во избрани приказни од Марко Цепенков⁷

² Владимир Ј. Проп, (Увод) во кн., Народна бајка у модерној књижевности, Нолит, Београд, 1978, стр.5

³ Томе Саздов, Сказни, во кн. Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје 1997, стр.155-158.

⁴ Исто, стр.160

⁵ Јованка Денкова, во кн. Сказновидното во македонската проза за деца и млади, УГД, Штип, 2015, стр.11

⁶ Francisco Vaz da Silva, "Fairy-Tale Exchanges", In Interactions: Centuries of Commerce, Combat and Creation, House of European History, Temporary Exhibition Catalogue: 177–82, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017

⁷ Марко Цепенков, Сказни и сторенија, Култура мисла македонска книга наша книга, Скопје, 1986

Анализата на сказновидните елементи во собраните народни умотворби на Марко Цепенков ќе ја започнеме со сказната „Зелник без брашно“ која во својата композиција содржи типизирани делови.⁸ Такви се почетните реченици од нејзината експозиција, кои претставуваат речиси стереотипни зборовни формули од типот: Една жена си имала едно дете...⁹ Во оваа сказна главниот мотив за реализирање на ова народно дело е зелникот. Сè започнува со бујна фантазија, односно го среќаваме овој елемент како двигател на целото дејство понатаму. Ликовите во оваа сказна се реални, главен лик е детето, споредни ликови се мајката и таткото. Со помош на измислицата на мајката за замислениот зелник, ликовите оформуваат необично занимлив, чудесен тек на настаните. Атрибутите на ликовите се претставени реално. Фантастиката и нереалноста доаѓа до тој степен, што и покрај измислениот сегмент за јадење на непостоечкиот зелник, ликовите добиваат казна од споредниот лик што е всушност заслужено поради погрешната постапка - тепањето на детето. Сижетната линија избобилува со интересни текови на дејството, во чиј сегмент најверојатно мотивот е резултат на гладот кој што го чувствувале мајката и детето во тој момент. И оваа сказна на крајот завршува со поговорка, што најчесто ни упатува некоја порака на нас читателите.

Следната сказна која ќе биде предмет на нашата анализа е „Од камчиња манца“. Крајно занимливата фабула, раскошниот творечки израз и несомнено естетско дејство врз психата на читателот – направиле од народната сказна вечен паметник на неизмерните творечки дарби на народниот гениј. Па така и во оваа сказна, паметниот спаија со генијални способности и мудрост ја совладува старицата. Ликовите се од реален карактер и избобилуваат со атрибути од повозрасен карактер, старински. Како главен мотив се спомнуваат камчињата од кои што ќе се направи манцата. Употребен е внатрешен монолог од страна на главниот јунак, бидејќи кај сказната дијалозите се сведени на нужниот минимум. Во оваа сказна се избегнува стереотипниот почеток како во сите други сказновидни дела. Таа започнува доста реалистично, се наведува каде отишол спаијата, како во куќата домаќините биле на работа, во домот била само старицата, времето било за ручек... Оваа сказна се карактеризира и со вонредна динамичност. Главниот јунак се стреми кон остварување на својата цел, а на патот му стои само една пречка, која тој за многу брз временски период ја совладува. Ја надмудрува бабата и започнува да ја прави манцата од камчиња. Меѓутоа исходот од настанатата ситуација не е претставен во најдобар ред. Бабата од манцата од камчиња си го крши едниот заб, кој всушност бил и единствениот кој што го имала. Таа е изреволтирана, кулминацијата доаѓа до највисок ранг, со што всушност тој ја совладува бабата како негов противник. Сказната не познава статични моменти¹⁰, односно постојаниот тек на моментите е она што всушност го дава раскажувачкиот тек на дејството кој се карактеризира со вонредна динамичност. Во сказните на Цепенков среќаваме слободен размав на творечката фантастика, неретко сказните се ограничени од околностите кои постоеле на нашиот терен.¹¹ Сказновидното односно чудесното е во разговорот на старицата со спаијата, односно преку нивниот дијалог дознаваме некои чудесни моќи на спаијата кои подоцна ќе бидат искусени од страна на самата старица.

Дејството во сказната „Крадачка на терзија“ започнува со воведување во приказната за терзијата што крадел од своите муштерии. Времето е неопределено, настаните не се нижат сукцесивно бидејќи овде имаме навраќање на минатото како терзијата крадел од своите муштерии од нивното платно. Чудесното во сказната го воведува уруглицата која што се наоѓа во сонот на терзијата, бидејќи таа, навидум обична уруглица му наговестува што ќе му се случува на „оној“ свет. Втората наративна линија започнува со повторното крадење на терзијата и после сонот со уруглицата, бидејќи неговото покажување траело доста кратко. По крајните чудесни моменти, сказната завршува и терзијата пак продолжува да си краде од своите муштерии, помислувајќи дека можеби Господ ќе му го продолжи животот и ќе му прости на другиот свет. Случувањата се поврзани меѓу себе и со тоа раскажувачот постојано го буди интересот кај читателот за секое идно случување. Фантастичниот, нереален момент на каменот ни дава едно поинакво размислување, која што ја скокотка нашата сопствена мисла.

Животните се ликови во сказните кои што се застапени во најголема мера. Исто така, во сказните ликовите-животни се одликуваат со неверојатни можности: кротот може да зборува, ветерот да раскажува, сонцето да посочува... Македонските народни сказни одразиле и траги од антропоморфизам – олицетворување на Сонцето, Месечината, ѕвездите, ветерот, молњата... Карактеристично е дека овие олицетворувања на небесните тела и природните појави, сказната ги претставува како пријател на трудовиот човек, што е во согласност со секојдневната негова зависност од сончевата топлина, неопходна за просперитетот на неговиот земјоделски труд. Оттаму, пријателските односи на човекот со Сонцето, до кое тој дури преземал патувања, кога на друг начин не можел да реши некој од секојдневните животни

⁸ Томе Саздов, Сказни, во кн. Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје, 1997, стр.173

⁹ Јованка Денкова, Сказновидното во македонската проза за деца и млади, УГД, Штип, 2015, стр.87

¹⁰ Томе Саздов, Сказни, во кн. Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје, 1997, стр.172

¹¹ Томе Саздов, Сказни, во кн. Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје, 1997, стр.171

загатки, па со допрашување на Сонцето во тоа се успева.¹² Па така, во сказната „Невестата кртица“ човекот си побарал снаа за својот син, до толку далеку што дури стасал до живеалиштето на кртовите, па си зел снаа кртица. Па, тој, барајќи снаа од добра фамилија и од голем човек, на крај зел снаа од кртовско семејство, па поради тоа и авторот на крај ни претставува една поговорка, која во целост се поистоветува со самата ситуација на главниот лик. Ликовите делумно се реални, а примарниот мотив во сказната е снаата за својот син единец. Сижетната линија постојано варира.

4. Сказновидното во творештвото на Христо Петрески

За предмет на анализа, ќе се определиме за збирката сказни „Златното јаболко и други сказни“ од творештвото на современиот македонски раскажувач и прозаист за деца, Христо Петрески. Книгата „Златното јаболко и други бајки“ е добитник на наградата на „Вермилион“ за најдобар ракопис за деца и млади што промовира мир и толеранција во 2011 година. Книгата се состои од четири прекрасни бајки, од кои ќе се осврнеме на три.

Првата сказна е „Златното јаболко“ и таа започнува со сечењето и садењето на дрвја во паркот пред зградата на детето. Текот на дејството односно раскажувачкиот тек на сказната се карактеризира со вонредна динамичност. Од еден момент на садење и сечење на дрвјата, се префрламе на волшебното дрво покрај кое било пронајдено грне со златници, за на крајот да се префрлиме кон моментот со царевиот син и старицата која го проколнала момчето бидејќи постојано и ги кршело стомните. Сите овие секвенци се поврзани со митот за јаболкото и јаболкницата. Главниот мотив во сказната е токму тој – јаболкото. Сите пресврти се случуваат поради главниот мотив, а сижетната линија оди во нагорен правец, односно станува се по занимлива од момент во момент. Ликовите во сказната се од реален карактер, односно се вистинити. Главниот лик – момчето, ни ја започнува нарацијата во самата сказна односно тој ни навестува со што ќе се среќаваме во текот на сказната имено како што е и опишано во самиот наслов, цела сказна ќе си имаме работа со златното јаболко. Сите постапки кои се провлекуваат во текот на сказната, всушност се маани и доблести на децата. По сето ова следува една наративна нишка каде што на момчето за лошото му се враќа со лошо, за сите злодела односно за лошотијата што ѝ ја правел на старицата со стомната вода. Низ постојаното раскажување, авторот не ни дозволува да се посомневаме во вистинитоста на сите моменти, бидејќи постојано поткрепува со описи, детали со чија помош нè уверува дека тоа е токму така како што ни го претставува момчето. Тој ни навестува дека лошите луѓе дошле во нивниот парк за да ги сечат дрвјата, притоа за да нè осигура, за тој факт ни го потенцира името на претпријатието „Паркови и зеленила“. Од својот татко учи факти што би користеле во животот, го тера на свој начин да се избори за своите работи. Тековите на дејствијата се одразуваат со интересен карактер, лесно разбирлив и прифатлив за сечиј слух. Љубопитниот дух на малиот јунак ни ја доловува приказната на негов начин, прифатлив и интересен за секого. Бидејќи постојано се занимава со дрвјата, со јаболката а на крајот и со старицата... овој јунак со право можеме да кажеме дека е шаренолика слика за поимот дете тинејџер, кое во својот ум не знае што најпрво да анализира, да направи, да наштети и да се направи интересен за околината. Раскажувањето на авторот е сликовито, ни дава одредена доза на скокотливост и ни дава една скромна анализа на ликовите, па и на самиот физички сетинг.

Јаболкото може да биде со различна симболика од различна гледна точка. Плодноста на дрвјата со јаболка, црвот во јаболката, зрелоста на црвеното јаболко...ни даваат еден тон анализи кои можеме да ги подредиме и од мотивот на едно јаболко, да произлезат безброј идеи и сижетни постигнувања.

Сказната претендира на вистинитост, бидејќи елементите и описите што се користат во народната приказна се од реален карактер, исто како и ликовите.

Втората сказна која ќе биде предмет на анализа е „Писмо до чичко лом – најголемиот светски сом.“

Локалитетот на дејството е лоциран и се случува во Тиквешкото Езеро и во градот Скопје, во една стара рибарница, година 2011. Читателот преку реалниот лик на детето се внесува во бајката. Петрески ја применува епистоларната форма, форма на писма напишани на некој друг, и тоа е она што би требало да придонесе за референцијално усидрување на дејството во сказната, до одреден момент.

Раскажувачкото дејство во оваа сказна се карактеризира со вонредна динамичност. Главниот јунак момчето од осмоодделенец, кој се стреми кон остварување на својата цел односно писмото да стаса до најголемиот сом Чичкото Лом. На неговиот пат се испречуваат низа пречки, кои тој треба да ги совлада, односно негов најголем противник е Чичкото Лом, бидејќи тој постојано ги попречува рибарите на Тиквешкото езеро да ловат од познатиот сом. Чичкото Лом, најголемиот сом е огромен сом кој претставува пречка на тамошните жители, кои не можат да се капат, не можат да пливаат, не можат да ловат риба...многу работи ја зголемуваат динамиката на дејството за тоа да биде поинтересно за читателот. Постојаното обраќање до Чичко Лом, ни навестува за што всушност мечтае постојано главниот јунак.

¹² Исто, стр.168

Младото момче е очајно и загрижено поради големината на сомот во Тиквешкото езеро и постојано испраќа писма пуштајќи ги во самото езеро, со надеж дека токму сомот Лом ќе ги најде и ќе ги прочита. Сказната започнува сосема реално, за понатаму со текот на дејството авторот да вметне и чудесни елементи како што е пловеењето на писмото во езерото до сомот Лом. Воодушевено, малото момче тргнало да го остави писмото во езерото, за да го прочита големиот сом и да престане да ги задева и да биде опасност за сите во околината. Понекогаш децата водени од самата осаменост, внатрешно се поттикнуваат да си бараат занимација и нови другарчиња. Така малото момче си ја наоѓа својата нова другарка, малата сирена...која всушност наоѓа едно од писмата на малото момче кај својот дедо – рибар и така стапува во контакт со момчето. Малите, умни главчиња кријат во себе огромна креативност, умешност и одредена доза и палавштина. Малечката сирена и малото момче толку се соживеале со писмата, што дури почнале да пишуваат песнички наместо прозни текстови. Во улога на актант испраќач се среќава момчето, а во улога на примач овде ќе ги споменеме малата сирена и можеби во одредена доза и сомот Лом. Анализата на ликовите е избегната, исто како и соопштувањето на нивните имиња. Дејството се случува покрај езерото Тиквеш и во домовите на дечињата. Можеме да забележиме дека дејствието е со прилично мирен тек. Во ова дело на Петрески, ќе забележиме присуство на вознемиреност кај главните ликови поради големината на сомот во Тиквешкото езеро. Делувањето на лица во вознемирена состојба често понекогаш излегува од контрола, меѓутоа младото момче го направило токму она што во тој момент му се издефинирало во мислите.

Фантастичното се гледа во описот на пликот, адресата и чувствата што го обземаат младото момче кога ќе го пушти пликот во водите на езерото: „Па затоа јас денес, не случајно, зедев еден без плик (не син – за да се разликува од водата) и на како снег белиот лист со сино пенкало го напишав следното писмо:

Драги Чичко Лом...

Писмото го адресирам на следната адреса:

До најголемиот сон Чичко Лом

Тиквешко езеро, Кавадарци, Р. Македонија“

Сказната „Од никаде до некаде и од некаде до никаде“ започнува сосема реалистично, односно едно семејство се подготвува да патува некаде каде што ќе ги води патот без одредена дестинација. Скокотливата содржина пораснува во цела плејада на мисли кај малите дечиња, бидејќи постојано го прашуваат својот татко каде ги води, но тој намерно не им открива, за тие љубопитно да го следат секој негов потег и секое негово движење. За разлика од другите сказни, во оваа сказна доминираат дијалозите односно речиси целата сказна е обработена преку дијалози и тоа внатрешни. Со завршување на сизетот завршува и времето, меѓутоа во оваа сказна сизетот ни останува недовршен, бидејќи не знаеме што се случило понатаму во патувањето на семејството и поради тоа ваквиот ненадеен сизетен крај кај нас буди доза на љубопитство за тоа како би се завршила оваа авантура. Како главен лик, испраќач, виновник за создавање на оваа сказна во целост можеме оваа титула да ја предадеме на целото семејство. Сказната како народна приказна е дело во кое нема статични описи, односно авторот ни укажува на тоа дека раскажувањето секогаш се движи напред.¹³ Па така и во случајот, целосното опишување на шумите, штрковите по патот, пејсажите, улиците, парковите... сè се случува во движење и тоа токму движење напред. Целото дејство се случува додека фамилија се вози со својот автомобил и тоа во непознат правец, или можеби крајна дестинација според најстариот член би било селото Бајково. Сказните во најголема мера имаат среќен крај, но овде крајот изостанува и авторот не остава да размислуваме самите со сопствените мисли мотивирани од претходно прочитаниот текст. Не постои анализа на имињата на ликовите, како споредни ликови се појавуваат штркот, кучето...

Сказната се карактеризира со неизмерно богат свет и нејзините мотиви и ликови оформуваат необично занимлива чудесна содржина. Исто така како посебно значајна специфика на македонските народни сказни се јавува спомнатата поврзаност, испреплетеност на реалистичното и фантастичното.¹⁴

ЗАКЛУЧОК

Македонските народни сказни содржат највисоки естетско – уметнички вредности, во која смисла посебно придонесува нивната впечатлива стилско – изразна структура.¹⁵ Сказните кои беа анализирани во овој труд, беа сказни од нашите познати домашни автори Марко Цепенков и Христо Петрески. Имавме за цел да претставиме различни видови на сказни, со различни сизети, различни мотиви и различни текови

¹³ Томе Саздов, Сказни, кн.Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје, 1997, стр.156

¹⁴ Исто, стр.171.

¹⁵ Исто, стр.171.

на дејството. Всушност, и нашата цел беше да претставиме различни нешта, да ги анализираме на различен начин и да оставиме различен впечаток кај читателот. Од ликови на кртици, калуѓери и сл...., па сè до мотиви на златни јаболка, огромни циновски сомови и патишта кои што не знаеме каде нè водат. Замислата на секој труд кој е подложен на исцрпни анализи, е да го добиеме максимумот првенствено од нас, па потоа и од самите дела кои што ни стојат на располагање за анализа. Како главен заклучок од сработениот труд, издвојуваме сегменти кои што произлегле од самите исцрпни анализи. Пребогатиот свет, крајно занимливата фабула, раскошниот творечки израз и несомненото естетско дејство врз психата на аудиториумот, односно читателот – направиле од народната сказна вечен паметник на неизмерните творечки дарби на македонскиот народен гениј.¹⁶

На крај, неодминлив е впечатокот дека сказновидното во творештвото на Марко Цепенков нашло свој начин од народната да се транспонира во уметничката сказна, која го привлекува вниманието на современото дете, му ја буди фантазијата, реализација на желбата да има златно јаболко со кое ќе пронајде закопано богатство, желбата да зборува со опасни животни и риби, да ја отстрани опасноста од нив, желбата за патување како израз на детската фантазија и изнаоѓање убавина во ситните нешта. На овој начин, сказните на Цепенков и Петрески ни ја пренесуваат онаа вечна порака – дека убавината на животот е во малите нешта.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

- [1] Ј. Денкова, Сказновидното во македонската проза за деца и млади, Штип: УГД, 2015
- [2] Т. Саздов Усна народна книжевност, Скопје, Детска радост, 1997.
- [3] Х. Петрески, Златното Јаболко и други бајки, Скопје, Феникс, 2013.
- [4] М. Цепенков, Сказни и сторенија, Скопје, Култура, 1986.
- [5] Н. Анастасова – Шкрињариќ, Триножниот на Цепенков и каучот на Фројд, Скопје, Македонска реч, 2011.
- [6] Ј. Владова, Литература за деца. Скопје, Гурѓа, 1985.
- [7] В.Ј. Проп, Морфологија на сказната. Скопје, Македонска реч, 2009.

¹⁶ Исто, стр.174.